

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

(ΕΒΡΑΒΕΥΘΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ)

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΟΓΔΩΟΣ



ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ ΜΗΝΑ Δ. ΜΥΡΤΙΔΟΥ
1954

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑΙ

ACHILLE VOGLIANO †

» Οὐδὲ θανάων ἀρετᾶς ὄνυμ' ὤλεσας, ἀλλὰ σε φάμα

» Κυδαίνουσ' ἀνάγει δώματος ἐξ Ἀίδα

(πρβλ. περιοδ. Κρητικά Χρονικά, 7, σελ. 87)

Ὁ θάνατος τοῦ διαπρεποῦς Ἰταλοῦ φιλόλογου Ἀχιλλέως Βολιάνου, ἐπελθὼν ἐν Βερολίῳ τῇ 26 Ἰουνίου 1953, σημαίνει βαρεῖαν ἀπώλειαν διὰ τὸ εἶδος τῶν φιλολογικῶν μελετῶν εἰς τὸ ὁποῖον εἶχεν οὗτος ἀφιερῶσει τὴν ζωὴν του. Εἶχε γεννηθῆ ἐν Φλωρεντίᾳ τῇ 17 Ὀκτωβρίου 1881, ἀπέθανε λοιπὸν ἐν ἡλικίᾳ 72 ἐτῶν.

Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς καθηγητικῆς του ἐν Ἰταλίᾳ θητείας ἐδίδασκεν ἐν Βερολίῳ, ὡς ἐπίτιμος Καθηγητής, ἐν τῷ νέῳ Κρατικῷ Πανεπιστημίῳ Freie Universität, τὴν Ἐπιγραφικὴν, Παπυρολογίαν καὶ Παλαιογραφίαν, πρὸ παντὸς ὅμως ἦτο ἀναζητητῆς καὶ ἐξερευνητῆς παπύρων ἐξ Αἰγύπτου κυρίως, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων χωρῶν, πρὸς ἀνακάλυψιν νέων κειμένων πλουτιζόντων τὴν φιλολογίαν. Δὲν ἐδίσταζε πρὸς τοῦτο πρὸ οὐδενὸς κόπου καὶ πρὸ οὐδεμιᾶς δαπάνης. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ταξείδιά του τὸν ἔφεραν πάντοτε πρὸς τὴν Αἴγυπτον ἢ πρὸς ἀνατολικὰς χώρας.

Ὁ Vogliano ὑπῆρξε μὲν Ἰταλὸς καὶ τὰς πρώτας του ἐπιστημονικὰς φιλολογικὰς σπουδὰς ἔκαμεν ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις τῆς Ρώμης καὶ Φλωρεντίας (κυρίως ἐμαθήτευσεν ἐκεῖ παρὰ τῷ Julius Beloch καὶ τῷ Girolamo Vitelli), ἀλλὰ συνεδέθη στενώτατα καὶ μὲ τὴν Γερμανικὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν χώραν της, νυμφευθεὶς καὶ Γερμανίδα (Charlotte Hans), ἐξ ἧς ἀπέκτησε καὶ δύο υἱοὺς (εἰς τοὺς ὁποίους ἔδωσαν τὰ χαρακτηριστικὰ ὀνόματα German καὶ Julius). Εἶχε λοιπὸν ιδρύσει τὴν μόνιμον κατοικίαν του ἐν Βερολίῳ, εἰς ἣν πόλιν ἐπανῆλθεν ὀριστικῶς πλέον μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν του, ὡς ἐλέχθη, ἐκ τῶν καθηκόντων τοῦ τακτικοῦ καθηγητοῦ τοῦ ἐν Μιλάνῳ Πανεπιστημίου, συμπληρωθέντος τοῦ ὁρίου ἡλικίας.

Εὖπορος ὢν, εἶχε δύο ἰδικὰς του φιλολογικὰς βιβλιοθήκας καὶ διπλᾶ τὰ πλεῖστα τῶν φιλολογικῶν βιβλίων. Ἡ μία ἦτο ἐν Ἰταλίᾳ

(Μιλάνω), ἡ ἄλλη ἐν Βερολίνω, ἐν τῷ προαστίῳ Zehlendorf-West. Παρηκολούθει τὴν ἐπιστήμην ἐπιμελέστατα, οὐχὶ μόνον διὰ τῶν γνωστοτέρων φιλολογικῶν περιοδικῶν, εἰς πολλὰ τῶν ὁποίων καὶ συνειργάζετο, ἀλλὰ καὶ προμηθευόμενος ἐκάστοτε, μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν του, τὰ σπουδαιότατα φιλολογικὰ βιβλία τὰ ὁποῖα ἐξεδίδοντο ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ.

Ἡ πρώτη ἐν τῷ φιλολογικῷ ὀρίζοντι ἐργασία του ὑπῆρξεν (ἐν Μιλάνω 1906) περὶ τοῦ ὀγδοῦ μιμιάμβου τοῦ Ἡρώνδου («ἐνύπνιον») ¹, φαίνεται δὲ ὅτι ὑπῆρξεν ἐπιτυχῆς ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι καὶ σήμερον μνημονεύεται αὕτη παραδ. χ. ὁ ἐκδότης τῶν Μιμιάμβων τοῦ Ἡρώνδου O. Crusius γράφει διὰ τὸν στίχον 78 «Hirronactem v. 78 recte intellexit A. Vogliano, cf. Zielinski, Berl. Phil. Wochenschr. 1907, 28, 868». Εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν παπύρων εἶχεν ὅλως ἰδίαν εἰδικότητα, ἔβλεπε γράμματα καὶ ἀνεγίνωσκεν ἐκεῖ ὅπου ἄλλοι παρήρχοντο χωρὶς νὰ βλέπωσιν ἢ νὰ διακρίνωσιν τι ². Εἶχεν ὀξύτατην πρὸς τοῦτο ὄρασιν, διότι πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ἦτο καὶ ἀξιόλογος ζωγράφος καὶ προσωπογράφος, τὴν τέχνην δὲ ταύτην ἤσκει ἐρασιτεχνικῶς μὲν, ἀλλὰ καὶ ἐπιτυχῶς. Συνάδελφός του (ἂν δὲν ἀπατῶμαι ὁ καθηγητῆς Fr. Altheim) ἀφιέρωσεν εἰς αὐτὸν ὡς «εἰς ζωγράφον» ἱστορικὸν βιβλίον.

Εἰς τὴν Γερμανίαν ἦλθε νέος σχετικῶς, τριακοντούτης περίπου. Ἦκμαζον τότε ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου αἱ φιλολογικαὶ σπουδαὶ μὲ ἐπιφανεστάτους καθηγητάς, ὅπως ὁ πολὺς Wilamowitz, ὁ Eduard Norden, ὁ γλωσσολόγος Wilhelm Schulze, ὁ ἱστορικὸς Eduard Meyer, ὁ φιλόλογος Hermann Diels καὶ ἄλλοι. Μὲ τὸν τελευταῖον τοῦτον ἐγνωρίσθη καὶ ἐσχετίσθη ὁ Vogliano καὶ ἐκατοίκησε παρ' αὐτῷ ἦτο μέγα κέρδος καὶ μεγάλη ἐπιστημονικὴ δι' αὐτὸν ὠφέλεια ἢ διαρκῆς σχεδὸν συναναστροφή του πρὸς τὸν H. Diels, γνωστότατον ἤδη διὰ πολλῶν φιλολογικῶν βιβλίων καὶ ἐργασιῶν, καὶ ἰδίᾳ διὰ τῶν δύο μεγάλων αὐτοῦ ἔργων, τῶν Doxographi καὶ τῶν πολυτίμων Fragmente der Vorsokratiker.

Ἡ παρὰ τῷ Diels παραμονὴ αὐτοῦ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ δοθῇ κατεύθυνσις τις εἰς τὰς μελέτας του παρομοίᾳ πρὸς τὰς ἀσχολίας τοῦ

1. Πρβλ. τὴν νεκρολογίαν τοῦ Vogliano ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Rudolf Keydell ἐν τῷ περιοδικῷ Gnomon, 1954, σελ. 287 - 288.

2. Πρβλ. τὸ περιοδ. Prolegomena, τόμ. 2, σελ. 111 (Vogl. corr. ex imag.).

Diels. Ἐστράπη πρὸς φιλολογικὴν μελέτην τοῦ Ἐπικούρου, τοῦ ὁποίου ἐσχεδίαζεν ἕκδοσιν γενικὴν. Ὁ Vogliano συνείδεν ὅτι δὲν ἐπαρκεῖ πλέον διὰ τὴν σημερινὴν ἐπιστήμην ἡ ἕκδοσις τοῦ Ἐπικούρου ὑπὸ τοῦ H. Usener (Epicurea, Λειψία 1887, θεμελιῶδες ἄλλως τε βιβλίον) ἢ ὑπὸ τοῦ Ett. Bignone (Epicuro, Bari 1920) καὶ ἐπεθύμησεν αὐτὸς νὰ παρασκευάσῃ νέαν ἕκδοσιν τοῦ κειμένου τῶν σωζομένων τοῦ Ἐπικούρου¹.

Ἡ πρώτη σχετικὴ πρὸς τὸν Ἐπίκουρον μελέτη του ἐξεδόθη τῷ 1928: *Epicuri et epicureorum scripta*. Τὴν μελέτην ταύτην διακρίνει «ἀκριβεστάτη ἀπόδοσις τῆς δι' ἐπανελημμένης ἐξετάσεως τῶν παπύρων ἀκριβώσεως τῆς παραδόσεως καὶ προσεκτικὴ διατύπωσις τοῦ κειμένου» (Keydell).

Ἐν ἔτος πρὸ τῆς μελέτης ταύτης, καὶ δὴ τῷ 1927, ἐκλήθη καθηγητὴς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Cagliari τῆς Κορσικῆς, προαχθεὶς οὕτω ἐκ τῆς ἀνιαρᾶς δι' αὐτὸν σχολικῆς ἐργασίας ἐν Γυμνασίῳ τῆς Νεαπόλεως εἰς ἐπιστημονικὴν ἔδραν. Μετὰ δύο ἔτη ἦλθε (1929) εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Bologna, καὶ τῷ 1932 ἐκλήθη εἰς τὸ Κρατικὸν Πανεπιστήμιον τοῦ Μιλάνου, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ διέμεινε μέχρι τέλους τῆς Πανεπιστημιακῆς του ἐν Ἰταλίᾳ δράσεως. Ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τούτῳ δρῶν κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἔγκρισιν κρατικῶν χρηματικῶν μέσων δι' ἀνασκαφὰς ἐν Αἰγύπτῳ, κύριος σκοπὸς τῶν ὁποίων ἦτο ἡ ἐξεύρεσις νέων παπύρων, νέων λοιπὸν κειμένων. Τὸ νέον εἵλκυεν τὴν προσοχὴν του περισσότερο τῶν ἤδη δημοσιευθέντων. Τῷ 1934 μετέβη δι' ἀνασκαφὰς εἰς Αἴγυπτον καὶ ἀνέσκαψεν κατ' ἀρχὰς εἰς Tebtynis. Ἡ ἐπιτυχία ὑπῆρξεν ὑπὲρ πᾶσαν ἐλπίδα καλὴ καὶ ἀποδοτικὴ. Εὗρεν ἐκεῖ τὰς Καλλιμαχείους «Διηγῆσεις»². Τὸ ἐπόμενον ἔτος (1935) ἀνέσκαψεν ἐν Madinet-Mâdi³. Αἱ ἐργασίαι αὗται ἔδωκαν ἀφορμὴν πρὸς ἴδρυσιν ἐν

1. Διὰ τὰ *Epicurea* τοῦ Usener πρβλ. A. Vogliano ἐν *Museum Helveticum*, τόμ. 11. Fasc. 3, 191 ἔνθα γίνεται λόγος καὶ περὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Crönerf και τοῦ von der Mühl περὶ τοῦ Ἐπικούρου, πρβλ. τὸ περιοδ. *Prolegomena*, τόμ. 2, σελ. 65-69 καὶ διὰ τὰς διατριβὰς καὶ ἐκδόσεις τοῦ Vogliano, σελ. 108 ἔξ.

2. *Διηγῆσεις di Poemi di Callimaco in un papiro di Tebtynis*, a cura di M. Norsa e G. Vitelli, Firenze 1934. Αἱ «Διηγῆσεις» ἐπανεξεδόθησαν τελειωτικῶς ἐν τῷ τόμῳ *Papiri di Milano* 1937. Βλ. καὶ τὴν δευτέραν ἕκδοσιν τοῦ Καλλιμάχου ὑπὸ Émile Cahen, 1940, ἐν τῇ *Collection Budé*. Πρόλογος, σελ. 7-8. Δὲν μοῦ ἦτο δυστυχῶς προσιτὴ ἐνταῦθα ἡ μνημειώδης δέτομος ἕκδοσις τοῦ Καλλιμάχου ὑπὸ E. Pfeiffer, ἡ ἐν Ὁξφόρδῃ ἐκδοθεῖσα.

3. Πρβλ. Mariangela Vandoni ἐν *Prolegomena*, τόμ. 2, σελ. 105 ἔξ.

Μιλάνφ ἐνὸς Ἰνστιτούτου Παπυρολογίας, ἐν ᾧ ἐδίδασκεν ὁ Vogliano ἀνέτως καὶ ἐξεπαίδευε τοὺς νέους ἐκείνους οἵτινες ἔχοντες ἔφεσιν πρὸς τὰς τοιαύτας σπουδὰς ἔτρεχον πρὸς αὐτόν, διδάσκαλον καὶ ὁδηγόν.

Ἄλλα τινὰ κείμενα ἐξεδόθησαν εἰς χωριστὰς ἐκδόσεις, ποιήματα τῆς Σαπφοῦς (1941), *Epicurea* (1943), τοῦ Ἄλκαίου (*Il papiro Alceo da un papiro di Oxyrhynchus* 1952), ἔπειτα τὰ *Papyrologica* (1952, ἐν συνεργασίᾳ μὲν *Amalia Cipotti* καὶ *Anna Maria Colombo*).

Εἰς τὸν δεύτερον τόμον τῶν *Prolegomena* (σελ. 59 - 98) περιέχεται ἐκτενὴς καὶ ἀξιόλογος μελέτη τοῦ Vogliano «*Resti del II° libro del περί φύσεως δι' Ἐπίκουρο*» ἐκ τῶν παπύρων τοῦ Ἡρακλείου (*Herculaneum*) σημειώνει δὲ ἐκεῖ ὅτι εἰς ἄλλο μέρος θὰ διαλάβῃ γενικώτερον περὶ τῶν παπύρων οἵτινες ἀνευρέθησαν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ («*in altra sede apparirà un mio articolo dedicato genericamente ai testi di papiri trovati ad Ercolano*»).

Πάντα ταῦτα συνέδεσαν μονίμως τὸ ὄνομά του μὲ τὰ νέα ταῦτα εὐρήματα. Ἐκ τῶν τελευταίων ἐργασιῶν του πρέπει νὰ μνημονεύσω τὴν Ἰταλιστὴ γραφεῖσαν ἐργασίαν του «*Κρητικά*» («*Κρητικά Χρονικά*», τόμος 7, 1953, σελ. 75 - 91) σχετικὴν πρὸς συμπλήρωσιν καὶ ἀνάγνωσιν *Κρητικῶν ἐπιγραμμάτων δημοσιευθέντων ὑπὸ τῆς Margh. Guarducci* εἰς τὸ *Corpus Inscriptionum Creticarum* (τόμ. IV, σελ. 370, ὑπ' ἀρ. 370) ἐκ τῶν τοῦ Fr. Halbherr (*Museo Italiano* 3, σελ. 713) πρὸς δὲ τούτοις καὶ διὰ συμπλήρωσιν καὶ ὀρθὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἄλλων *Κρητικῶν ἐπιγραμμάτων*. Ἦτο ἐργασία πρὸς τιμὴν παλαιοῦ φίλου του, τιμωμένου διὰ τοῦ ἑβδόμου τούτου τόμου τῶν «*Κρητικῶν Χρονικῶν*» («*ἀφιέρωμα εἰς Ἰωάννην Καλιτσουνάκην*»). Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μνημονευθῶσιν ἔνταῦθα ὅλαι αἱ πολυπληθεῖς αὐτοῦ διατριβαὶ καὶ μελέται.

Τελευταία ἐργασία ἐκδοθεῖσα μετὰ θάνατον εἶναι μία ἔκθεσις του διὰ τὸ Διεθνὲς Συνέδριον τῶν Παπυρολόγων, ἐν Γενεύῃ 1952, διὰ τὰς περὶ τὸν Ἐπίκουρον φιλολογικὰς ἐργασίας κατὰ τὴν τελευταίαν πενηνταετίαν «*Gli studi filologici epicurei nell'ultimo cinquantennio*» ἧτις ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ περιοδικὸν *Museum Helveticum*¹.

Ὁ Ἐπίκουρος ὑπῆρξεν, ὡς ἐλέχθη, τὸ κύριον θέμα τῆς ζωῆς του, ἀλλὰ δὲν ἐπέπρωτο εἰς αὐτόν νὰ κατορθώσῃ νὰ ἐκδώσῃ, ὡς ἐσχεδίαζε

1. Τόμ. 11, τεῦχος 3, 188 - 194 (1954). Πρβλ. καὶ τόμον 10ον, 1953, σελ. 129 ἔξ.

καὶ ἐπόθει, νέαν φιλολογικὴν ἔκδοσιν τῶν ἔργων τοῦ φιλόσοφου τούτου ¹.

Ὁ Vogliano ὑπῆρξε διαπρεπὴς λόγιος, ἔξοχος ἄνθρωπος, ὑποστηρικτῆς τῆς διεθνοῦς συνεργασίας ἐν τῷ πεδίῳ τῆς ἐπιστήμης, πιστὸς φίλος, χαρακτήρ ἀνοικτός, φιλόφρων, εὐθύς, βοηθητικὸς τῶν δεομένων βοηθείας καὶ ἀπροκάλυπτος εἰς τὰς σκέψεις καὶ ἀντιλήψεις του· ὑπῆρξε δὲ καὶ φίλος τῆς ἐλευθέρας πολιτείας καὶ δημοκρατίας βαρέως φέρων τὴν δικτατορείαν καὶ τὰ παρεπόμενά της. Ἐνθυμοῦμαι πλὴν πολλῶν ἄλλων καὶ μίαν κοινὴν συνάντησίν μας ἐν Βερολίῳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου μετὰ καὶ τοῦ καθηγητοῦ Dornseiff καθ' ἣν καὶ οἱ τρεῖς περιήλθομεν εἰς δυσχερῆ πως θέσιν ἔνεκα ἐλευθεριωτέρας καὶ μεγαλοφωνοτέρας ἢ ὅσον ἐπέτρεπον αἱ τότε περιστάσεις διαδηλώσεως τῶν γνώμων μας, κατὰ τὴν καθ' ὅλα ἁρμονικὴν συνδιάλεξίν μας, περὶ τῆς ἐκβάσεως τοῦ μεγάλου ἐκείνου πολέμου.

Τὴν ἐπιθυμίαν καὶ διάθεσίν του πρὸς κοινὴν διεθνήν συνεργασίαν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἀποδεικνύει καὶ τὸ γεγονός ὅτι εἴτε ἐξ ἰδίων εἴτε καὶ τῇ συστάσει του διὰ βοηθείας ἰταλικῶν βιομηχανικῶν οἴκων ἔστειλεν ὡς ὑποτρόφους τελειοφοίτους τῆς Freie Universität πρὸς σπουδὴν ἐπὶ τινα χρόνον ἢ ἐπὶ ἐξάμηνον ὀλόκληρον εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Perugia — εἰδικὸν ὡς φαίνεται πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον — διὰ νὰ ἀντιληφθῶσι καὶ σπουδάσωσι οἱ ὑπότροφοι καὶ τὴν Ἰταλικὴν ἐπιστήμην (οὕτως ἔστειλε π.χ. καὶ τὸν τελειόφοιτον τῆς Ἀρχαιολογίας Werner Hermann).

Ὁ Vogliano ὑπῆρξεν καὶ φίλος τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ τὰς ἐορτὰς τῆς ἑκατονταετηρίδος τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου 1937 εἶχε σταλῆ ἀποφάσει τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς του μία προσωπικὴ ὄλως καὶ τιμητικὴ πρόσκλησις εἰς τὸν Vogliano πρὸς συμμετοχὴν εἰς αὐτάς. Δυστυχῶς δὲν ἠδυνήθη τότε νὰ ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας.

Θέλω νὰ τελειώσω τὴν βραχεῖαν αὐτὴν νεκρολογίαν τοῦ ἀπελθόντος πολυτίμου φίλου καὶ Ἰταλοῦ καθηγητοῦ μὲ τοὺς λόγους μὲ τοὺς ὁποίους συμπολιταὶ καὶ συνεργάται του τὸν ἐχαροκτήρισαν ².

1. Περὶ τοῦ Ἐπικούρου ἐξεδόθη παρ' ἡμῖν ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ καθηγ. Χ. Θεοδωρίδη ἐκτενὲς βιβλίον «Ἐπίκουρος, ἡ ἀληθινὴ ὄψη τοῦ ἀρχαίου κόσμου».

2. Βλ. νεκρολογίαν ἐν ἀρχῇ τοῦ δευτέρου τόμου τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθέντος καὶ ἐκδιδομένου ἐν Ρώμῃ τῇ βοηθείᾳ καὶ τοῦ ἐν Πίζῃ καθηγητοῦ Sergio Donadoni περιοδικοῦ PROLEGOMENA, Documenti e studi storici e filologici.

«Non era cosa che apparisse evidente per quel suo fare così lontano da ogni parvenza burocratica o amministrativa: ma aveva l'animo e la qualità di chi sa realizzare. Tenace, paziente, cauto: non lo si sarebbe detto, a un osservatore superficiale. Ma basta pensare a quelle che sono state le sue campagne di scavo dove tutto è stato da organizzare, dal finanziamento della Missione al cantiere, alla scelta della località, al restauro dei papiri. Tutto è stato affrontato fuori da ogni regola tradizionale, e ponendo sia pure in imbarazzo le amministrazioni costituite: ma l'opera c'è stata, ed è stata vitale in tutto il suo sviluppo. Gli scavi di Tebtynis, la scoperte di Madinet-Mâdi, le mostre, le pubblicazioni, sono tutte cose nate per sua volontà, e condotte in modo inconsueto e vivido. I cantieri di Vogliano avevano una vita ignota ad altri, più regolari ed ufficiali. Così come le bozze di Vogliano (spesso un completo rifacimento del testo) avevano, si potrebbe dire, una drammaticità inconsueta¹.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

1. «Δέν ἦτο ἐκ πρώτης ὄψεως καταφανής ὁ χαρακτήρ του ὁ ὁποῖος ἦτο τελείως ξένος πρὸς πᾶσαν γραφειοκρατικὴν ἢ διοικητικὴν ἀντίληψιν· εἶχεν ὅμως τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ιδιότητα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου ὁ ὁποῖος γνωρίζει νὰ πραγματοποιῆ. Ἀποφασιστικός, ὑπομονητικός, προσεκτικός: δέν θὰ τὸ ἀντελαμβάνετο ὁ ἐπιφανειακὸς μόνον παρατηρητής. Ἀρκεῖ ὅμως νὰ σκεφθῆ τις τὰς γενομένας ὑπ' αὐτοῦ ἀνασκαφὰς διὰ τὰς ὁποίας τὸ πᾶν ἔπρεπε ὑπ' αὐτοῦ νὰ διοργανωθῆ, περαιτέρω νὰ ἐξεύρη τὴν χρηματοδότησιν τῆς Ἀποστολῆς τῶν ἀνασκαφῶν, τὴν ἐκλογήν τοῦ τόπου, τὴν ἀποκατάστασιν τῶν παύρων. Τὸ πᾶν ἀντεμετώπισε παραβλέπων τοὺς συνήθεις κανόνας καὶ περιάγων ἐνίστε εἰς δυσχερῆ θέσιν τοὺς διοικητικοὺς προϊσταμένους του. Τὸ ἔργον ὅμως ἐγένετο, καὶ ἦτο ζωντανὸν εἰς πᾶσάν του ἔκφασιν. Αἱ ἀνασκαφαὶ ἐν Tebtynis, αἱ ἀνακαλύψεις εἰς τὴν Madinet - Mâdi, αἱ ἐκθέσεις, αἱ δημοσιεύσεις, πάντα ταῦτα εἶναι ἔργα τῆς θελήσεώς του, ἀχθέντα εἰς πέρας κατὰ τρόπον ἄσυνήθη καὶ ζωηρόν. Τὰ ἐργαστήρια τοῦ Βολιάνου διεκρίνοντο μὲ μίαν ζωὴν ἄγνωστον εἰς τὰ ἄλλα, κανονικωτέραν καὶ ἐπισημοτέραν. Τοιουτοτρόπως τὰ σχέδια τοῦ Βολιάνου (τὰ ὁποία συνήθως ἀπετέλουν πλήρη ἀναδημιουργίαν τοῦ κειμένου) εἶχον, δύναται τις νὰ εἴπῃ, μίαν ἄσυνήθη δραματικότητα».